

ความแตกต่างระหว่างราคาสินค้าแยกตามชั้นรายได้
และผลกระทบต่อสัดส่วนคนยากจนที่แท้จริง

นางสาวศิริกานต์ ถึงพันนะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-5639-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I21936365

ธ.ค. 2548

DIFFERENCE IN PRICES OF GOODS BY INCOME CLASS
AND IMPACT ON THE REAL POVERTY INCIDENCE

Miss Sirikan Singpanna

A Thesis Submitted Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Economics in Economics

Faculty of Economics
Chulalongkorn University
Academic Year 2003
ISBN 974-17-5639-9

ศิริกานต์ สิงพันนะ : ความแตกต่างระหว่างราคาสินค้าแยกตามชั้นรายได้ และผลกระทบต่อ
 สัดส่วนคนยากจนที่แท้จริง. (DIFFERENCE IN PRICES OF GOODS BY INCOME
 CLASS AND IMPACT ON THE REAL POVERTY INCIDENCE) อ. ที่ปรึกษา :
 รองศาสตราจารย์ ดร. อิศรา สานติศาสน์, 121 หน้า. ISBN 974-17-5639-9.

การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาถึงระดับราคาสินค้าที่แตกต่างกันตามชั้นรายได้ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก
 ความแตกต่างของพฤติกรรมการซื้อสินค้าของครัวเรือน จากแนวคิดที่ว่า คนรายได้น้อยมี
 งบประมาณจำกัดทำให้ต้องซื้อสินค้าปริมาณน้อยแต่ซื้อบ่อยครั้ง สินค้าขนาดบรรจุเล็กมักมีราคาต่อ
 หน่วยสูงกว่าสินค้าขนาดใหญ่ อีกทั้งคนรายได้น้อยมักซื้อสินค้าจากร้านค้าขนาดเล็กซึ่งมีราคาแพง
 กว่าร้านค้าขนาดใหญ่ เมื่อคนรายได้น้อยซื้อสินค้าแพงกว่าคนทั่วไปจะทำให้รายได้ที่แท้จริงลดลง
 และส่งผลให้มีสัดส่วนคนยากจนที่แท้จริงเพิ่มขึ้นด้วย

การจัดทำดัชนีราคาที่แตกต่างกันตามชั้นรายได้ 10 ชั้น ใช้ข้อมูลปริมาณ คุณภาพ มูลค่าที่ซื้อ
 ต่อครั้ง และร้านค้าที่ซื้อ ของอาหารและสินค้าที่จำเป็น 20 รายการ ที่ได้จากการสำรวจพฤติกรรม
 การซื้อสินค้าของครัวเรือนในกรุงเทพฯ จำนวน 315 ครัวเรือน แผนการสุ่มตัวอย่างใช้ตามการ
 สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (สศส.) โดยคัดเลือกชุมชนอาคารตัวอย่างจากบัญชี
 รายชื่อชุมชนอาคารตัวอย่างของสำนักงานสถิติแห่งชาติ การคำนวณสัดส่วนคนยากจนที่แท้จริงใช้
 ข้อมูลรายได้จาก สศส. 2545 และเส้นความยากจนจากการคำนวณของสำนักงานคณะกรรมการ
 พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ผลการศึกษาพบว่า ดัชนีราคาของชั้นรายได้ต่ำที่สุดเท่ากับร้อยละ 109.58 ซึ่งสูงกว่าดัชนี
 ราคาของชั้นรายได้สูงสุดที่มีค่าดัชนีราคาเท่ากับ 93.95 และโดยส่วนใหญ่ชั้นรายได้น้อยมีค่าดัชนี
 ราคามากกว่าชั้นรายได้สูงกว่าตามลำดับ เมื่อนำดัชนีราคาไปคำนวณรายได้ที่แท้จริงและสัดส่วนคน
 ยากจนที่แท้จริง พบว่า มีสัดส่วนคนยากจนเพิ่มขึ้น จากเดิมกรุงเทพฯ มีสัดส่วนคนยากจนเท่ากับ
 ร้อยละ 0.602 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 0.821 หลังปรับรายได้ด้วยดัชนีราคา หรือมีจำนวนคนจนเพิ่มขึ้น
 17,175 คน สัดส่วนคนยากจนในเขตเมืองทั้งประเทศและแต่ละภาคก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ผลการศึกษาที่
 ได้สามารถใช้เป็นแนวทางในการวัดความยากจนให้ถูกต้องยิ่งขึ้น และจะใช้เป็นแนวทางในการวาง
 นโยบายเพื่อช่วยเหลือคนยากจนและผู้มีรายได้น้อยต่อไป

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต *ศิริกานต์ สิงพันนะ*

ปีการศึกษา2546..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *อ. อิศรา สานติศาสน์*

4485582429 : MAJOR ECONOMICS

KEY WORD : PRICE INDICES BY INCOME CLASS / DIFFERENCE IN PRICES / DIFFERENCES IN PURCHASING BEHAVIOR / REAL POVERTY INCIDENCE

SIRIKAN SINGPANNA : DIFFERENCE IN PRICES OF GOODS BY INCOME CLASS AND IMPACT ON THE REAL POVERTY INCIDENCE. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. ITSRA SANTISART, Ph.D.,121 pp. ISBN 974-17-5639-9.

This study proposes to examine the different purchasing behavior of households that bring about difference in prices paid among income classes.

Low-income households with budget constraint may be forced to purchase small-sized goods more frequently. The average prices per unit of these smalls are mostly higher than larger ones. Furthermore, low-income households usually shop at small groceries that mark up higher price on goods than supermarkets or discount stores do. As a consequence, low-income households pay more for goods than other households, causing their real income to decrease and attributing to the real poverty incidence.

Price indices categorized into 10 classes by per capita household income are computed by using survey data collected from 315 households in Bangkok. The sampling method follows that used by the Household Socio-Economic Survey. Samples were drawn from the list of sample blocks produced by National Statistical Office. The collected data, concerning 20 goods which are food and basic consumption items, includes quantity and quality of goods, value of purchase per time and places of purchase. Household income data is collected from the Household Socio-Economic Survey 2002. The poverty line used in this study is from the Office of the National Economic and Social Development Board.

This study finds that price index of the lowest income class is 109.58 percent of the average level. This is higher than price index of the highest income class, say, 93.95 percent. Most results show that the indices of lower income classes are significantly high compare to the indices of higher income classes. When adjust per capita income by price indices of each class and recalculate the real poverty incidence, result shows that the number of poor in the total population in Bangkok and municipal areas increase. These results can serve as a guide line to improve poverty measurement and may be useful for setting effective remedy policies for the poor.

DepartmentEconomics.....Student's signature.....
 Academic year2003.....Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลที่มีพระคุณต่อผู้เขียน มากมาย นับตั้งแต่อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. อิศรา ศานติศาสน์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่า ในการให้ความเอาใจใส่ และให้คำแนะนำที่มีค่าอย่างยิ่งในการเขียนวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังให้ความ กรุณาแก่ผู้เขียนในทุกๆ ด้านมาโดยตลอด นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. จารุมา อัจกุล ในฐานะประธานสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร. ปราณี ทินกร และ รองศาสตราจารย์ นราทิพย์ ชุตินวงศ์ ในฐานะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ ได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำ และช่วยตรวจสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนกระทั่งเสร็จ สมบูรณ์

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้มีพระคุณที่สำคัญที่สุด คือ บิดา และมารดาที่ถึงแม้จะจากไปแล้วแต่ ยังคงอยู่ในใจผู้เขียนเสมอ ขอขอบพระคุณสำหรับความรัก การเลี้ยงดูอย่างดี คอยอบรมสั่งสอนและ สนับสนุนในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งขอบคุณพระคุณ คุณตา คุณยาย คุณปู่ คุณย่า และญาติผู้ใหญ่ทุกท่าน ที่ให้การอบรมสั่งสอนและคอยดูแลตลอดมา และที่ลืมไม่ได้ ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ที่เป็นกำลังใจและให้ คำปรึกษาต่าง ๆ แก่ผู้เขียนจนทำให้ผู้เขียนสามารถเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จ

สุดท้ายนี้ คุณประโยชน์ใดอันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขออุทิศแด่บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ และอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ผู้เขียนในทุกๆ ระดับการศึกษา และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีข้อบกพร่องใด ๆ ผู้เขียนขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตการศึกษา	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย.....	6
2.1 สถานการณ์ความยากจน และสาเหตุความยากจนในประเทศไทย	6
2.1.1 สถานการณ์ความยากจนของประเทศไทย ปี 2545	7
2.1.2 สาเหตุของความยากจนในประเทศไทย	12
2.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน	18
2.2.1 แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนโดย สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	19
2.2.2 ข้อเสนอในการลดความยากจนของธนาคารโลก	21
2.3 นโยบายลดความยากจนของรัฐ	22
2.3.1 โครงการธงฟ้า-ราคาประหยัด	22
2.3.2 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจน ในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	23
2.3.3 โครงการลดความยากจนในอดีต	26
2.3.4 นโยบายลดความยากจนในรัฐบาลปัจจุบัน	30
บทที่ 3 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมปริทัศน์	35
3.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	35
3.1.1 นิยามความยากจน	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า	
3.1.2	ดัชนีชี้วัดระดับความยากจน	36
3.1.3	แนวคิดเกี่ยวกับเส้นความยากจน	41
3.1.4	การวัดความยากจนในประเทศไทย	43
3.1.5	ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อสินค้าของแต่ละกลุ่มรายได้ และ แบบจำลองการตัดสินใจซื้ออาหารของครัวเรือน (A Model of Household Food-Purchasing Decision)	47
3.1.6	แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระจายตัวของราคา	52
3.1.7	การจัดทำดัชนีราคาผู้บริโภคในประเทศไทย	53
3.2	วรรณกรรมปริทัศน์	58
3.2.1	การศึกษาถึงค่าใช้จ่ายหรือระดับราคาของคนจน	59
3.2.2	การศึกษาเกี่ยวกับดัชนีราคาผู้บริโภคระหว่างกลุ่มคนที่มีรายได้ต่าง ๆ กันหรือระหว่างภูมิภาค	65
บทที่ 4	วิธีการศึกษา	70
4.1	การสำรวจพฤติกรรมการซื้อสินค้าของครัวเรือน	70
4.2	การสร้างดัชนีราคาสำหรับชั้นรายได้แตกต่างกัน	71
4.2.1	การคำนวณราคาสินค้าแต่ละรายการ โดยเปรียบเทียบตามชั้นรายได้	71
4.2.2	การคำนวณดัชนีราคาของแต่ละชั้นรายได้	74
4.2.3	การคำนวณสัดส่วนคนยากจนและจำนวนคนจน	75
บทที่ 5	ผลการศึกษา	77
5.1	ลักษณะของข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมการซื้อสินค้าของครัวเรือน และข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนใน กรุงเทพมหานคร	77
5.1.1	เปรียบเทียบโครงสร้างข้อมูล	77
5.1.2	เปรียบเทียบลักษณะการกระจายรายได้ และข้อมูลด้านรายได้และ รายจ่ายของครัวเรือน	85

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2 ระดับราคาโดยเปรียบเทียบและดัชนีราคาของแต่ละชั้นรายได้	88
5.2.1 ระดับราคาโดยเปรียบเทียบตามชั้นรายได้ ของสินค้าแต่ละรายการ	88
5.2.2 ดัชนีราคาอาหารและสินค้าส่วนบุคคลที่จำเป็นแยกตามชั้นรายได้	96
5.3 รายได้ที่แท้จริงและสัดส่วนคนยากจนที่แท้จริงในเขตกรุงเทพมหานคร และ ในเขตเทศบาล	100
5.4 ความแตกต่างของระดับราคา และการแก้ไขปัญหาความยากจน	103
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ	107
6.1 สรุปผลการศึกษา	107
6.2 ข้อเสนอแนะ	109
6.2.1 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย	109
6.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไป	110
รายการอ้างอิง	112
ภาคผนวก	116
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	121

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 สัดส่วนความยากจนในแต่ละภาค พ.ศ. 2531- 2545	2
ตารางที่ 1.2 สัดส่วนคนจนและจำนวนคนจน พ.ศ. 2531- 2545	2
ตารางที่ 2.1 สัดส่วนคนยากจน และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของครัวเรือนทั้งประเทศ	7
ตารางที่ 2.2 สัดส่วนและจำนวนคนจนมาก จนน้อย และเสี่ยงที่จะจน	8
ตารางที่ 2.3 สัดส่วนความยากจนในแต่ละภาค	9
ตารางที่ 2.4 สัดส่วนและจำนวนคนยากจนตามสถานะทางเศรษฐกิจและขนาดการถือ ครองที่ดิน	10
ตารางที่ 2.5 สัดส่วนและจำนวนคนยากจนในเขตเมือง ปี 2545	12
ตารางที่ 5.1 ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย และสัดส่วนสมาชิกของครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละเขต การสำรวจ จำแนกตามช่วงอายุ	82
ตารางที่ 5.2 สัดส่วนตัวอย่างในแต่ละเขตการสำรวจ จำแนกตามระดับการศึกษาของ หัวหน้าครอบครัว	83
ตารางที่ 5.3 สัดส่วนตัวอย่างในแต่ละเขตการสำรวจ จำแนกตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคม ของครัวเรือน	84
ตารางที่ 5.4 เปรียบเทียบการกระจายรายได้ของครัวเรือน โดยจำแนกครัวเรือนเป็น 10 กลุ่ม เรียงตามลำดับของรายได้ประจำต่อคนต่อเดือน	85
ตารางที่ 5.5 เปรียบเทียบสัดส่วนตัวอย่างตามชั้นรายได้ รายได้เฉลี่ย และค่าใช้จ่ายเพื่อ การบริโภค.....	87
ตารางที่ 5.6 ราคาสินค้าเฉลี่ยต่อหน่วยของสินค้า 20 รายการ จำแนกตามชั้นรายได้	91
ตารางที่ 5.7 ระดับราคาของสินค้า 20 รายการ โดยเปรียบเทียบตามชั้นรายได้	92
ตารางที่ 5.8 ปริมาณการซื้อสินค้าเฉลี่ยต่อครั้ง จำแนกตามชั้นรายได้	93
ตารางที่ 5.9 ร้อยละครัวเรือนในแต่ละชั้นรายได้ จำแนกตามประเภทร้านค้าที่ซื้ออาหาร และสินค้าส่วนบุคคลอื่นๆ มากที่สุด	95
ตารางที่ 5.10 เหตุผลในการเลือกซื้อสินค้าจากร้านค้าประเภทต่าง ๆ ของแต่ละชั้นรายได้ ..	95
ตารางที่ 5.11 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคน จำแนกตามรายการสินค้าและชั้นรายได้	97
ตารางที่ 5.12 ดัชนีราคาอาหารและสินค้าส่วนบุคคลที่จำแนกตามชั้นรายได้	98
ตารางที่ 5.13 สัดส่วนคนยากจนในเขตเมือง	100

สารบัญรูปร่าง

	หน้า
รูปที่ 2.1 สัดส่วนคนยากจนจำแนกตามภาค	9
รูปที่ 5.1 ดัชนีราคาอาหารและสินค้าส่วนบุคคลที่จำเป็นแยกตามชั้นรายได้	98
รูปที่ 5.2 สัดส่วนคนยากจนในเขตเมือง ก่อนและหลังปรับรายได้ด้วยดัชนีราคาแยกตาม ชั้นรายได้	101
รูปที่ 5.3 จำนวนคนยากจนในเขตเมืองที่เพิ่มขึ้น หลังปรับรายได้ด้วยดัชนีราคาแยกตาม ชั้นรายได้	101